

Andy Warhol i američki pop art

Adrić, Tihana

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:171928>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-05**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet u Osijeku

Sveučilišni preddiplomski dvopredmetni studij Povijest umjetnosti i
Informatologija

Tihana Adrić

Andy Warhol i američki pop art

Završni rad

Mentor: doc. dr. sc. Tomislav Ćurić

Komentor: Igor Loinjak, predavač

Osijek, rujan 2024.

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet u Osijeku

Katedra za povijest umjetnosti

Sveučilišni preddiplomski dvopredmetni studij Povijest umjetnosti i
Informatologija

Tihana Adrić

Andy Warhol i američki pop art

Završni rad

Znanstveno područje: humanističke znanosti, znanstveno polje: povijest
umjetnosti, znanstvena grana: povijest i teorija likovnih umjetnosti, arhitekture,
urbanizma i vizualnih komunikacija

Mentor: doc. dr. sc. Tomislav Ćurić

Komentor: Igor Loinjak, predavač

Osijek, rujan 2024.

Prilog: Izjava o akademskoj čestitosti i o suglasnosti za javno objavljivanje

Obveza je studenta da donju Izjavu vlastoručno potpiše i umetne kao treću stranicu završnoga, odnosno diplomskog rada.

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napisao/napisala te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s navođenjem izvora odakle su preneseni.

Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasan/suglasna da Filozofski fakultet u Osijeku trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta u Osijeku, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku 11.9.2024.

TIHANA ADRIC, 0149224170

Ime i prezime studenta, JMBAG

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. POVIJESNE OKOLNOSTI.....	1
2.1. NEW YORK, NEW YORK.....	1
3. POP ART	2
3.1. UTJECAJI NA RAZVOJ NOVOG STILA	2
3.2. DVIJE VARIJANTE.....	6
3.2.1. BRITANSKI POP ART.....	6
3.2.2. AMERIČKI POP ART	7
3.3. UMJETNOST TRIVIJALNOG, BANALNOG	8
4. ANDY WARHOL	9
4.1. SLIKARSTVO	10
4.1.1. AMBALAŽA KAO INSPIRACIJA.....	11
4.1.2. PORTRETI SLAVNIH.....	13
4.1.3. DISTANCIRANI PROMATRAČ.....	15
5. ZAKLJUČAK	17
6. LITERATURA	18
7. PRILOZI	19

SAŽETAK: Pop art je smjer u likovnoj umjetnosti koji nastaje pedesetih godina prošloga stoljeća. Stil nastaje paralelno u Velikoj Britaniji i New Yorku pa se sukladno tome dijeli na britansku i američku verziju. Istaknuti predstavnik američkog pop arta je Andy Warhol. Njegovo stvaralaštvo karakteriziraju umjetnička djela na kojima prikazuje motive poput ambalaže popularnih prehrambenih proizvoda. Nadalje, stvaralaštvo Andyja Warhola prepoznatljivo je prema brojnim portretima slavnih osoba iz domene glazbe, filma i književnosti.

KLJUČNE RIJEČI: pop art, suvremena umjetnost, američka umjetnost, Andy Warhol, dvadeseto stoljeće

1. UVOD

Dvadeseto stoljeće obilježeno je brojnim i brzim promjenama na području političkih zbivanja, tehnološkog napretka i ekonomije. Sve te promjene održavaju se i na umjetničku produkciju te dolazi do brzog razvoja te izmjene umjetničkih stilova. Nakon drugog svjetskog rata dolazi do ekonomskog rasta što uza sebe veže i povećanu potražnju za umjetnosti.

Potrebu za komercijalnom, dostupnom i zabavnom umjetnosti popunio je novi stil koji se javlja pedesetih godina prošlog stoljeća. Riječ je pop artu, novom stilu koji dolazi nakon razdoblja apstrakcije. Pop art se bavi temama i motivima koje direktno preuzima iz svijeta popularne kulture i oglašavanja. Popularnosti novoga stila doprinosi i činjenica da se umjetnici koriste tehnološkim inovacijama u sferi umnožavanja što ovaj stil čini dostupnijim.

Pop art se pojavljuje paralelno u Velikoj Britaniji i Sjedinjenim Američkim Državama. U New Yorku, istaknuti je predstavnik tog novog stila upravo Andy Warhol, američki umjetnik čiji se opus sastoji od djela koje prikazuju ambalažu popularnih proizvoda i portreta slavni osoba.

2. POVIJESNE OKOLNOSTI

Sredinu dvadesetoga stoljeća obilježile su velike promjene u likovnoj umjetnosti. Uzrok velike prekretnice bio je zasigurno Drugi svjetski rat kojega se smatra završetkom prve i početkom druge moderne.¹

2.1. NEW YORK, NEW YORK

U drugoj polovici dvadesetog stoljeća raste životni standard što uzrokuje i porast potrebe za umjetnošću. Ovaj trend poglavito se ističe u zapadnim zemljama gdje je moderna bila široko prihvaćena. Unaprjeđenje životnih standarda i razvojem tehnologije dolazi do poboljšanja odnosno usavršavanja grafičkih tehnika i tehnika umnožavanja. Dolazi do serijske proizvodnje koja omogućava povećanje tržišta prodaje umjetnina koje sada postaju dostupne svim društvenim slojevima. Nadalje, u ovom razdoblju povećava se posjećenost muzeja i galerija.²

Četrdesetih godina prošlog stoljeća, američki umjetnici postaju samosvjesni, te se oslobađaju europskog utjecaja. Ova promjena najizraženija je upravo u New Yorku.³

¹ Usp. Ruhrberg, Karl. Umjetnost 20. stoljeća. Zagreb : V.B.Z., 2004. str. 269.

² Usp. Isto.

³ Usp. Isto. str. 270.

Postepeno, New York preuzima mjesto Pariza u svijetu likovne umjetnosti te postaje umjetnička metropola.⁴

Promjena lokacije centra umjetničkoga svijeta ne dolazi naglo i iznenada. Ovoj promjeni prethodi činjenica da se nakon okupacije Pariza od strane nacističke Njemačke brojni umjetnici bježe u New York. Tadašnje je mišljenje bilo da će Pariz ostati dugo pod okupacijom, no takvo je razmišljanje ispalo netočno kada četiri godine kasnije Pariz biva oslobođen te se većina umjetnika iz egzila vraća u Pariz. Nakon toga, američki umjetnici odlaze se obrazovati u Pariz i stvari se u umjetničkom svijetu vraćaju na svoje predratne postavke. No, broj galerija, kolekcionara i muzeja u New Yorku rapidno raste. U razdoblju od 1952. do 1965. pozornost se nalazi na galerijama koje vode umjetnici. Upravo tada američka avangardna umjetnička scena postiže uspjeh. Apstraktni ekspresionizam, na čelu s glavnim predstavnikom Jacksonom Pollockom postaje prepoznatljivi američki stil.⁵

3. POP ART

Pop-art kratica je izraza na engleskome jeziku *popular art*, odnosno popularna umjetnost. Ovim se izrazom naziva smjer u likovnoj umjetnosti koji je nastao sredinom pedesetih godina prošlog stoljeća. Stil nastaje inspiriran vrijednostima popularne kulture i konzumerističkog društva. Za stil je karakteristična ikonografija koja je posuđena iz masovnih medija (stripova, reklama, televizije, filma) i svakodnevnoga života (ambalaža hrane i kućanskih potrepština, prometni znakovi). Daljnje karakteristike stila su serijsko reproduciranje i uporaba komercijalnih tehnika umnožavanja.⁶

Doprinos pop arta unošenje je novih oblika iz svijeta popularne kulture u svijet umjetnosti poput stripa i reklame, a s druge strane ostavio je svoj utjecaj i na samu popularnu kulturu kao takvu.⁷

3.1. UTJECAJI NA RAZVOJ NOVOG STILA

Pop art moguće je opisati kao hibrid, kao proizvod koji proizlazi iz prethodna dva desetljeća u kojima je glavnu riječ u umjetnosti vodila apstrakcija. Kao takav, pop art je zapravo nasljednik

⁴ Usp. Isto. str. 272.

⁵ Usp. Menand, Louis. Thirteen Crucial Years for Art in Downtown New York. The New Yorker. 2017. URL: <https://www.newyorker.com/culture/cultural-comment/thirteen-crucial-years-for-art-in-downtown-new-york> (2024-08-07)

⁶ Usp. Likovni leksikon. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2014. str. 741-742.

⁷ Usp. Millet, Catherine. Suvremena umjetnost. Zagreb: Muzej suvremene umjetnosti: Hrvatska sekcija AICA, 2004. str. 102.

apstrakcije a ne figuracije. Sadržava više poveznica s američkom post-slikarskom apstrakcijom nego sa suvremenim realizmom dvadesetog stoljeća.⁸

Pop art, u svojoj cjelini, proizvod je američkog društva koje karakterizira razmetljivost, vulgarnost, bezbrižnost te činjenica da je u bližoj vezi s prošlosti nego što je s budućnosti.⁹ Krajem pedesetih godina prošloga stoljeća, konzumerizam i masovni mediji poput televizije, filma i reklama bili su sveprisutni.¹⁰ Pedesete godine obilježava razdoblje stabilnosti dok šezdesete godine se vežu uz revolucionarne prevrate, poglavito na području Sjedinjenih Američkih Država. Na kulturnom polju, dolazi do razdvajanja ranog i zrelog modernizma te fragmentiranoga kasnog modernizma. Na povijesnom političkom polju, odvijaju se događaji poput kubanske krize, atentata na predsjednika J. F. Kennedyja, Martin Luther King vodi pokret borbe za građanska prava te odvijanje rata u Vijetnamu.¹¹

Kultura šezdesetih godina neodvojivo je identificirana s trijumfom pop arta. Pop art je prvi modernistički stil koji je direktno utjecao na popularna kulturna zbivanja. Zadnji stil koji je ostavio takav utjecaj bio je nadrealizam, čiji su predstavnici zaokupili pozornost medija u jednakoj mjeri kao i predstavnici pop arta.¹²

Pop art pridavao je pozornost jezicima vizualnoga prikaza te onome što je bilo prikazano. Naime, u tome leži srodnost njegova izraza sa svojim suvremenim suparnikom, konceptualnom umjetnosti. Pop art veliča, uzdiže karakteristike zapadnoga društva koje su često bile meta kritika. Karakteristike su to poput potrošačkog, konzumerističkog društva te nemar prema okolišu te prikazivanje stereotipnih rodni uloga i muško ženskih odnosa.¹³

Prethodnicima pop arta smatraju se kubistički kolaži, dadaistička djela te ready-made djela Marcela Duchampa. Marcel Duchamp sa svojim programom antiumjetnosti utječe na mlađu generaciju umjetnika na povratak prema dadaizmu. Posebno se među njima ističe Kurt Schwitters.¹⁴

⁸ Usp. Lippard, Lucy R. Pop art. Beograd : Jugoslavija, 1967. str. 9.

⁹ Usp. Isto. str. 11.

¹⁰ Usp. Hopkins, David. After modern art : 1945-2000. Oxford ; New York : Oxford University Press, 2000. str. 95.

¹¹ Usp. Lucie-Smith, Edward. Vizualne umjetnosti dvadesetog stoljeća. Zagreb : Golden marketing - Tehnička knjiga, 2003. str. 255.

¹² Usp. Isto.

¹³ Usp. Isto.

¹⁴ Usp. Arnason, Hjørvardur Harvard. Povijest moderne umjetnosti : slikarstvo, kiparstvo, arhitektura, fotografija. Varaždin;Mostar: Stanek, 2009. str. 482.

Kao prototip novoga stila, to jest pop arta, navodi se djelo koje nastaje 1947. godine umjetnika Kurta Schwittersa, kolaž pod nazivom *For Kate* (slika 1). Schwitters, dadaistički umjetnik izrađuje kolaž gradeći kompoziciju od likova izrezanih iz stripova. Kolaž je malih dimenzija, orijentiran vodoravno.¹⁵

Slika 1. Kurt Schwitters, *For Kate*, 1947., kolaž, 9.8 x 13 cm

Nasljednici tendencija Duchampa i Schwittersa, američki su umjetnici Robert Rauschenberg i Jasper Johns. Njihova umjetnost, koja se smatra prethodnikom pop arta naziva se neodadaizam.¹⁶ Jasper Johns, slikar podrijetlom iz Sjeverne Karoline, slikao je mete i američke zastave upotrebljavajući antičku tehniku enkaustike. Uz motive meta i zastava, slikao je brojeve, slova, riječi, sve dobro poznate motive koje slikao precizno i nepristrano.¹⁷ *Tri zastave* (slika 2), nastalo je 1958. godine. Slika je orijentirana horizontalno. Na platnu u tehnici enkaustike, prikazan je motiv američke zastave. Motiv američke zastave ponavlja se tri puta, jedan preko drugoga. Johns prikazuje takozvane uzorke bez vrijednosti. Prikazani motiv američke zastave, prikazuje činjenicu iako broj i raspored zvjezdica ne odgovara stvarnoj američkoj zastavi. Prikazana američka zastava tako gubi svoje dublje značenje te postaje dio apstraktne slike.¹⁸

¹⁵ Usp. Lippard, Lucy R. nav. dj. str. 11.

¹⁶ Usp. Arnason, Hjorvardur Harvard. nav. dj. str. 482.

¹⁷ Usp. Arnason, Hjorvardur Harvard. nav. dj. str. 485-486.

¹⁸ Usp. Ruhrberg, Karl. nav. dj. str. 310.

Slika 2. Jasper Johns, Tri zastave, 1958., enkaustika, 77.8 cm × 115.6 cm

Nadalje, najpopularniji prototip novoga stila, to jest pop arta, napravio je umjetnik Stuart Davis sa svojim umjetničkim djelom na kojem prikazuje kutiju cigareta brenda Lucky Strike (slika 3).¹⁹

¹⁹ Usp. Lippard, Lucy R. nav. dj. str. 12.

Slika 3. Stuart Davis, Lucky Strike, 1921., ulje na platnu, 84.5 x 45.7 cm

3.2. DVIJE VARIJANTE

Pop art razvija se na dvije lokacije, prvo nastaje u Engleskoj a zatim nezavisno nastaje u New Yorku. Zbog toga se pop art dijeli na britansku i američku inačicu.²⁰

3.2.1. BRITANSKI POP ART

Pop art pojavljuje se prvi put u Engleskoj sredinom pedesetih godina. Sam izraz pop art, prvi je iskoristio kritičar Lawrence Alloway. Pop art u Velikoj Britaniji potječe iz takozvane Nezavisne skupine čiji su članovi bili Lawrence Alloway, Alison i Peter Smithson, Richard Hamilton, Eduardo Paolozzi, Reyner Banhan te drugi. Članovi skupine sastali su se 1951. godine u Institutu suvremene umjetnosti u Londonu. Na tom sastanku raspravljali su o popularnoj kulturi i njezinom utjecaju na svakodnevni život. Svoju su pozornost usmjerili prema karakteristikama popularne kulture i načinima kojima se ona razvijala u SAD-u.²¹

Početak pedesetih godina u Velikoj Britaniji obilježava gospodarski rast koji omogućava tržište za kulturne i potrošačke proizvode. Mlađe generacije prihvaćaju američku popularnu kulturu koja je dostupnija i razumljivija od visoke kulture, poput klasicizma i modernističke apstrakcije. Richard Hamilton opisuje pop art kao popularnu, kratkotrajnu, potrošnu, pristupačnu, proizvedenu serijskim postupcima, mladenačku, glamuroznu, zabavnu i isplativu umjetnost.²²

Istaknuto djelo britanskoga pop arta, kolaž je umjetnika Richarda Hamiltona pod nazivom *Što to čini današnji dom tako drukčijim, tako privlačnim?*. Umjetničko je djelo (slika 4), malih dimenzija, kolaž koji prikazuje unutrašnjost modernoga stambenoga prostora koji je ispunjen predmetima izrezanih iz časopisa i reklama. Unutar prostorije opremljene simbolima modernoga doba i potrošačkoga društva, nalaze se dvije ljudske figure, muškaraca i žene.²³ Mišićavi muškarac koji drži lizalicu poput utega s natpisom pop i djevojka s duplerice koje je smještena u desnom kute slike na naslonjaču, okruženi su predmetima poput magnetofona i televizora, a iznad njih na stropu nalazi se reprodukcija planeta Zemlje.²⁴

²⁰ Usp. Lippard, Lucy R. nav. dj. 1967. str. 9.

²¹ Usp. Arnason, Hjørvardur Harvard. nav. dj. str. 478.

²² Usp. Arnason, Hjørvardur Harvard. nav. dj. str. 478-479.

²³ Usp. Isto.

²⁴ Usp. Ruhrberg, Karl. nav. dj. str. 303.

Slika 4. Richard Hamilton, Što to čini današnji dom tako drukčijim, tako privlačnim?, 1956, kolaž, 26 cm × 24.8 cm

3.2.2. AMERIČKI POP ART

Pop art na američkom tlu nastaje u New Yorku gdje se umjetnici okreću primjeni „*hard-edge*“ postupaka i komercijalnih tehnika. Ovaj stil definira njujorška petorica čiji su pripadnici Andy Warhol, Roy Lichtenstein, Tom Wesselmann, James Rosenquist i Claes Oldenburg. Američki pop art nije pokret čiji se program objavljuje u manifestu već riječ o jednoj relativnoj univerzalnoj tendenciji koja se od svoje prve pojave naglo prošila umjetničkom scenom.²⁵

Izvorištem pop arta u New Yorku smatra se djelovanje Jaspera Johnsa kao jednog od umjetnika koji utiru put pop artu.²⁶

Američki inačica pop arta, sačinjava se od aspekata koji su po svojoj prirodi komični, ležerni, siloviti, no oni se postepeno dovode od ekstrema gdje sami sebe parodiraju. Nadalje, pop art iskazuje svoje stavove upotrebljavajući novi neočekivani rječnik mlađe generacije²⁷

Roy Lichtenstein, američki je slikar, koji je definirao temeljne postavke stila. Krajem pedesetih godina bira stripove i reklame kao glavnu temu svojih umjetničkih djela. Njegovi radovi nastaju tako što reklame i stripove uvećava čuvajući izvornost prikaza rabeći limitiranu

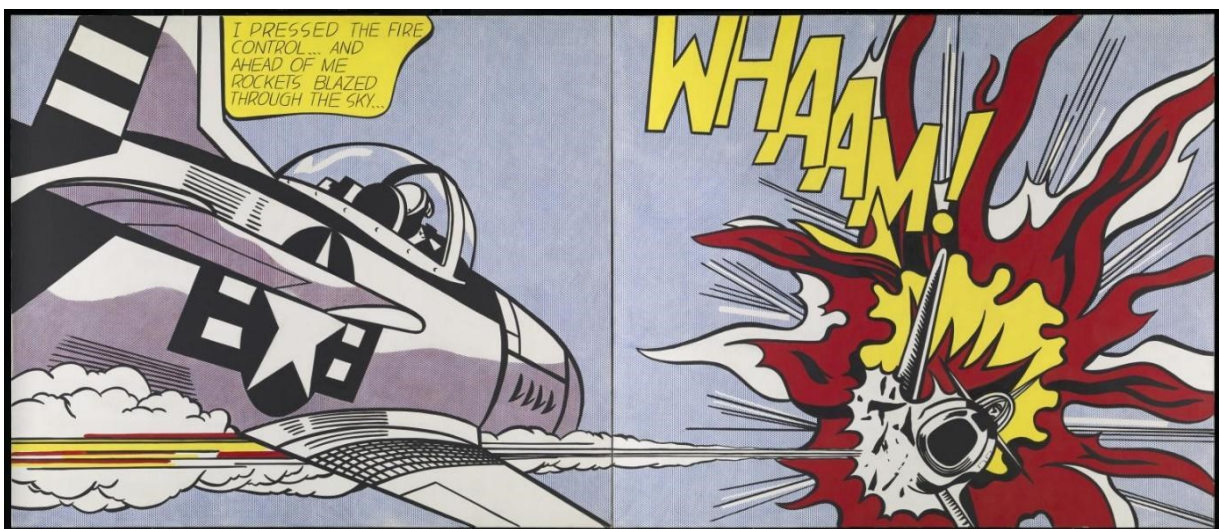
²⁵ Usp. Lippard, Lucy R. nav. dj. str. 69.

²⁶ Usp. Isto.

²⁷ Usp. Isto. str. 74.

paletu boja koja se koristila prilikom komercijalnog tiska. Takvim umjetničkim djelima predočuje i paradira scene moderne Amerike. Prilikom odabira stripova, naginje prema stripovima koju nasilni ili pak romantični i sentimentalni. Prilikom izrade svojih umjetničkih djela koristi se rasternim točkama (Benday točke) koje su bili korištene u postupcima fotokopiranja, to jest strojnog tiska.²⁸

Whaam! (slika 5), prikazuje uvećani fragment stripa. Slika je monumentalnih dimenzija, orijentirana vodoravno, podijeljena na dva dijela tvoreći svojevrсни diptih. Prikazana tema je dramatična, utemeljena je na stripovskim predodžbama bitka iz Drugog svjetskoga rata.²⁹

Slika 5. Roy Lichtenstein, *Whaam!*, 1963., akril i ulje na platnu, 172.7 cm × 406.4 cm

3.3. UMJETNOST TRIVIJALNOG, BANALNOG

Pop art je umjetnost čija je prividna jednostavnost lažna. Sadržava kritiku i društvenu angažiranost što je posebno vidljivo u britanskoj inačici. Američki su se umjetnici orijentirali više na svijet oglašavanja, iz kojeg su mnogi od njih i potekli, dok su se britanski umjetnici više posvetili temama koje prikazuju.³⁰

Umjetnost pop arta, koja se temelji na predočavanju tematike vezane uz trivijalnu, masovnu američku kulturu, moguće je podijeliti na tri glavna aspekta. Prvi je aspekt, predočavanje spoja fascinacije i satire prema simbolima američkog potrošačkog društva. Drugi aspekt, odnosi se na uporabu kolaža kao tipičnog medija pop arta. Kolaž je tehnika koja upućuje

²⁸ Usp. Arnason, Hjørvardur Harvard. nav. dj. str. 497.

²⁹ Usp. Isto.

³⁰ Usp. Ruhrberg, Karl. nav. dj. str. 305.

na prihvaćanje ideja koje su ostavili raniji stilovi kao što su kubizam, dadaizam i nadrealizam. Konačno, treći aspekt odnosi se na domišljatost i izoštrenost prilikom komponiranja umjetničkih djela koje su pune aluzija i dvosmislenosti.³¹

Unatoč tome što je glavni fokus umjetnosti ovoga razdoblja na populističkim temama, umjetnost je orijentirana prema idejama Marcela Duchampa, poglavito prema njegovom zahtjevu za inteligentnom umjetnošću. Naime, za odabir teme likovnog djela dozvoljeno je odabrati nešto svakodnevno ili pak obično, ali takav se stav ne dozvoljava prilikom odabira sredstva za predočavanje teme.³²

Pop art, bavi se takozvanim tinejdžerskom kulturom, što ukazuje na neprijateljski stav prema suvremenim vrijednostima. Karakteristika novoga stila je odlučno optimistično raspoloženje koje vidljivo u brojnim umjetničkim djelima te se može opisati kao optimizam usprkos svim teškoćama.³³

Umjetnost ovoga stila pridaje pozornost motivima i temama koji dotada nisu bili smatrani važnima. Inspiracija se tako pronalazi u primijenjenim i dekorativnim umjetnostima, od reklama, plakata, časopisa i novinskih ilustracija, odjeće do ambalaže.³⁴

4. ANDY WARHOL

Andy Warhol, pravoga imena Andrew Warhola, američki je slikar, grafičar i filmski stvaralac. Rođen je u Pittsburghu 6. kolovoza 1928. godine u obitelji imigranta iz tadašnje Čehoslovačke. Umire u New Yorku, 22. studenoga 1987. godine u dobi od 58 godina. Smatra se glavnim predstavnikom pop arta.³⁵

Još u djetinjstvu razvija afinitet prema umjetnosti. Godine 1949. završava studij grafičkog dizajna u Pittsburghu na *Carnegie Institute of Technology* (današnji *Carnegie Mellon University*). Odlazi u New York gdje se zapošljava kao komercijalni umjetnik.³⁶ U New Yorku,

³¹ Usp. Ruhrberg, Karl. nav. dj. 273.

³² Usp. Ruhrberg, Karl. nav. dj. str. 305.

³³ Usp. Lippard, Lucy R. nav.dj. str. 10.

³⁴ Usp. Lippard, Lucy R. nav.dj. str. 82.

³⁵ Usp. Warhol, Andy. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. URL: <https://enciklopedija.hr/clanak/warhol-andy> (2024-08-01)

³⁶ Usp. Britannica, The Editors of Encyclopaedia. Andy Warhol. Encyclopedia Britannica .2024. URL: <https://www.britannica.com/biography/Andy-Warhol> (2024-08-01)

Warhol radi na oglasima, kreira reklame te uređuje izloge. Izrađuje ilustracije cipela za modne časopise kao što su Vogue i Harper's Bazaar.³⁷

Ilustracije obuće značajno su obilježile stvaralaštvo njegove komercijalne faze. Stil tih crteža uspoređivan je s Toulouse-Lautreca. Crteži se odlikuju empirijskoj točnosti te lepršavim, ležernim potezima. Serija ilustracija cipela pod nazivom *Zlatne cipele* (slika 6), prikazuje cipele gdje je svaka cipela posvećena slavnoj osobi, to jest književnicima i filmskim zvijezdama. Interesantno je što Warhol povezuje proizvod, odnosno cipelu sa stvarnom osobom.³⁸

Slika 6. Ilustracije cipela pod nazivom Zlatna serija objavljene u časopisu Life; Andy Warhol, Crazy Gold Slippers, Life Magazine, 1957.

4.1. SLIKARSTVO

Warhol u svoje slikarstvo uvodi načelo neselektivnosti. Takav način ponašanja inovativan je u svijetu umjetnosti. Posve običan predmet može postati motivom, nešto svakodnevno i dostupno može se uzdići na pijedestal.³⁹

Korištenje tehnike otisnute linije, značajna je prekretnica u Warholovom stvaranju. Primjenom grafičke tehnike, nakon što bi otisnuo jedan primjerak, ponovio bi postupak i tako

³⁷ Usp. Maković, Zvonko. Dimenzije slike : tekstovi iz suvremene umjetnosti. Zagreb : Meandar, 2005. Str. 98.

³⁸ Usp. Honnef, Klaus. Andy Warhol : 1928. - 1987.: od reklame do umjetnosti. Zagreb: Europapress holding, 2007. str. 18.

³⁹ Usp. Maković, Z. nav .dj. str. 97.

bi oskvrnuo pojam originala kao jedinstvenoga. Sam postupak umnožavanja crteža kao takav nije bio izrazito revolucionaran, no što je bilo interesantno kod tehnike otisnute linije je to da je djelo ostalo netaknuto.⁴⁰

Warholov način rada se sastojao od toga da nadzire rad svojih pomoćnika. On je kontrolirao, odlučivao i probirao njihove ideje. Ovakav stil rada nije bio posve neuobičajen za grafičke tehnike ali se nije uklapao u romantičarsku percepciju umjetnika kao usamljenoga genija. Ovakav način rada srodan je više industrijskoj proizvodnji što je izazivalo nelagodu. Međutim, umjetničke radionice u kojima umjetnik samo daje osnovu skicu i dovršava određene detalje, dok većinu posla odrađuju pomagači, način je rada koji je postojao u razdoblju renesanse. Tek će se kasnije razviti tip melankoličnog umjetnika koji svoja djela kreira u potpunosti samostalno.⁴¹

Warhol je bio priznati komercijalni grafički umjetnik, no nije se uspijevao probiti na umjetničku scenu.⁴² Izrađivao je reklame te radio za ekskluzivne časopise. Početkom šezdesetih godina događa se nagla promjena u njegovoj karijeri. Shvaća kako je koristio pogrešne motive za djela kojima je pokušavao svoj proboj na umjetničku scenu. Njegovi raniji radovi više su odgovarali elegantnom, modnom dizajnu nego ukusu njujorške umjetničke scene. Počinje ugrađivati elemente reklama u svoja umjetnička djela. Također, Warhol izmjenjuje i svoj likovni izraz. Od lepršavih linija koje su krasile njegove komercijalne ilustracije sada upotrebljava jake, široke linije. Tom odlukom događa se radikalni zaokret u njegovom slikarstvu.⁴³

Umjetnička djela koja stvara 1962. godine postaju temeljena djela njegovog slikarskog opusa. To su djela na kojima prikazuje limenke juhe, boce Coca Cole, novčanice dolara te portrete filmskih zvijezda poput Joan Crawford i Hedy Lamar.⁴⁴

4.1.1. AMBALAŽA KAO INSPIRACIJA

Jedan od najpoznatijih motiva s Warholovih slika su limenke juhe Campbell. Prilikom prvog izlaganja ovoga djela 1962. godine u Los Angelesu u Galeriji Ferulus, slike su bile postavljene

⁴⁰ Usp. Honnef, Klaus. Andy Warhol : 1928. - 1987.: od reklame do umjetnosti. str. 22-24.

⁴¹ Usp. Honnef, Klaus. Andy Warhol : 1928. - 1987.: od reklame do umjetnosti. str. 26.

⁴² Usp. Honnef, Klaus. Andy Warhol : 1928. - 1987.: od reklame do umjetnosti. str. 27.

⁴³ Usp. Honnef, Klaus. Andy Warhol : 1928. - 1987.: od reklame do umjetnosti. str. 30-33.

⁴⁴ Usp. Honnef, Klaus. Andy Warhol : 1928. - 1987.: od reklame do umjetnosti. str. 33.

tako da imitiraju monotonost polica u trgovini. Broj od trideset i dvije slike predstavljao je broj okusa juha koje tvornica u to doba proizvodila.⁴⁵

Campbell's Soup Cans (slika 7), orijentirano je uspravno, vjerno prikazuje limenku na bijeloj podlozi. Gornji dio ambalaže limenke je crvene boje s bijelim tekstom, dok je donji dio limenke bijele boje s tekstom otisnutim u crnoj i crvenoj boji. Na sredini limenke, između crvenog i bijelog dijela nalazi se zlatni krug s logotipom. Slike su nastale uporabom grafičke tehnike, odnosno kombinacijom slikanja i sitotiska.⁴⁶

Koncept same izložbe bio je provokativan u svojoj zamisli. Odabirom ovoga koncepta povlačila se paralela između trgovine umjetnica i trgovine hranom, odnosno između galerije i supermarketa.⁴⁷

Slika 7. Andy Warhol, *Campbell's Soup Cans*, 1962., 51 cm × 41 cm

Kutije Brillo (slika 8), nastaju 1964. godine. Skulpture kutija poredane su jedna na drugu. Kutije su originalne, na njima nema intervencija umjetnika, osim što su posložene u prostoru.⁴⁸

⁴⁵ Usp. Arnason, Hjorvardur Harvard. nav. dj. str. 500.

⁴⁶ Honnef, Klaus: *Pop art*. Koeln :Taschen, cop. 2004. str. 88.

⁴⁷ Honnef, Klaus: *Pop art*. str. 88.

⁴⁸ Usp. Ruhrberg, Karl. nav. dj. str. 322.

Slika 8. Andy Warhol, Brillo Boxes, 1964., sitotisak i tinta na drvu, 43.2 × 43.2 × 35.6 cm

Pretvaranje komercijalnih proizvoda u ikone koje su simboli doba masovne potrošnje važan je segment Warholovog slikarstva. Za ikone, bile one kršćanske ili narodne, karakteristično je to da one nastaju u velikom broju, prema određenim pravilima i da međusobno nalikuju. Ikone masovne proizvodnje postaju značajne umjetnikovoj odluci, odnosi odluci umjetnika koji za motiv bira komercijalne predmete te ih iz svijeta supermarketa prenosi na platno. Warhol ne prenosi izvorne predmete poput Marcela Duchampa, već dolazi izmjene predmeta to jest postoji intervencija umjetnika. Nastaju dvodimenzionalne reprodukcije trodimenzionalnih svakodnevnih predmeta.⁴⁹

4.1.2. PORTRETI SLAVNIH

Dvorski umjetnik sedamdesetih godina je naziv za Andyja Warhola koji mu dodjeljuje povjesničar umjetnosti Robert Rosenblum.⁵⁰ Warhol je oduvijek bio očaran svijetom poznatih osoba. Bio je fasciniran suvremenim književnicima, filmskim glumcima i holivudskim glamurom.⁵¹

Warhol je sam za svojega života postao zvijezdom. Sam je o sebi izmislio legendu o uspjehu, kakve su uvijek vezane za priče o ostvarenju takozvanog američkog sna. Slikao je

⁴⁹ Usp. Honnef, Klaus. Andy Warhol : 1928. - 1987.: od reklame do umjetnosti.. str. 52-54.

⁵⁰ Usp. Honnef, Klaus. Andy Warhol : 1928. - 1987.: od reklame do umjetnosti. str. 89.

⁵¹ Usp. Honnef, Klaus. Andy Warhol : 1928. - 1987.: od reklame do umjetnosti. str. 8.

portrete slavnih osoba poput Marilyn Monroe i Elvisa Presleyja za koje se također veže mit o uspjehu.⁵²

Ako je model lijep, onda je i slika lijepa, parafrazirane su riječi samoga umjetnika. Okrenut estetskoj, privlačnoj, ugodnoj strani umjetnosti portretira slavne osobe koje slove kao simboli ljepote i privlačnosti. Godine 1962. naslikao je oko dvije tisuće slika. Slike je izrađivao u praznoj vatrogasnoj stanici uz pomoć mladog pjesnika Gerarda Malanga. Prvo su izrađivali portrete Elizabeth Taylor.⁵³

Liz (slika 9), prikazuje portret Elizabeth Taylor, američke glumice. Na crvenoj pozadini nalazi se crno bijeli portret ženskog lica *en face*. Na licu su upotrebom akcenta boje, poput šminke, naglašene oči i usne. Fotografija koja je iskorištena kao predložak je promotivna fotografija za film *Butterfield 8*.⁵⁴

Slika 9. Andy Warhol, *Liz*, 1964., sitotisak na platnu, 58.7 x 58.7 cm

Umjetničko djelo (slika 10), portret Marilyn Monroe nastaje nekoliko dana nakon njezine tragične smrti. Warhol koristi reklamnu fotografiju za portret. Na platnu kvadratnog formata otisnuto je tehnicu sitotiska lice mlade žene. Njezinu smrt popratili su tabloidi iznoseći različite teorije o njezinoj smrti kapitalizirajući tako na tragediji. Warhol ne upotrebljava

⁵² Usp. Honnef, Klaus. *Andy Warhol : 1928. - 1987.: od reklame do umjetnosti*. str. 12.

⁵³ Usp. Honnef, Klaus. *Andy Warhol : 1928. - 1987.: od reklame do umjetnosti*. str. 58.

⁵⁴ Usp. Liz. Tate. 2024. URL: <https://www.tate.org.uk/art/artworks/warhol-liz-ar00320> (2024-08-07)

privatnu fotografiju glumice već koristi jednu popularnu reklamnu fotografiju. Umjetničko djelo tu je fotografiju učinilo besmrtnim, trajnim simbolom.⁵⁵

Slika 10. Andy Warhol, Marilyn Monroe, 1964. sitotisak na platnu, 101,6 x 101,6 cm

4.1.3. DISTANCIRANI PROMATRAČ

Jednako distancirano i ravnodušno na platnima predočava rasne nemire, avionske nesreće, atomske bombe, limenke juhe, boce Coca Cole. Bez pokazivanja osjećaja prikazuje šokantne događaje jednako kao i proizvode. Warhol, kao inteligentni cinik tako testira što sve može ponuditi potrošačkom društvu.⁵⁶

Slika pod nazivom *129 poginulih u avionu* (slika 11), nastala je 1962. godine. Nastala je po uzoru na naslovnici dnevnih novina. Prikazana je fotografija avionske nesreće s velikim natpisom o broju žrtava. U gornjem dijelu nalazi se natpis s nazivom novina. Ovo umjetničko djelo s morbidnim motivom označava prekretnicu u Warholovoj karijeri. Fotografija u pedesetima godinama nije smatrana umjetničkom formom kao danas, nego se smatrala više dokumentarističkom. Warhol upotrebljava fotografiju stvarnoga događaja i predočava senzacionalistički odnos masovnih medija prema tragičnim događajima. Stvarni događaj koji je objavljen u novinama, te koje Warhol predočava akrilnom bojom na platnu, postaje sporedan. Glavni fokus postaje odnos prema vijestima i načinu na koji se one prezentiraju.

⁵⁵ Usp. Honnelf, Klaus. Andy Warhol : 1928. - 1987.: od reklame do umjetnosti. str. 59.

⁵⁶ Usp. Ruhrberg, Karl. nav. dj. str.323.

Warhol ne daje kritiku već samo ustaljenu praksu prezentira poput rezerviranog promatrača koji se drži na distanci.⁵⁷

Slika 11. Andy Warhol, 129 poginulih u avionu (Avionska nesreća), 1962., akril na platnu, 254,5 x 182,5 cm

Sa prethodnom navedenom slikom Warhol započinje seriju slika posvećenim prikazima katastrofa i nesreća. Na slikama prikazuje prizore poput automobilske nesreće, trovanja, samoubojstva te električne stolice. Ovakvi motivi su u potpunoj antitezi s motivima gdje veliča simbole američkog života. Također, ovi motivi upućuju na umjetnikovu tendenciju prema prikazima s temom smrti.⁵⁸

Električna stolica (slika 12), umjetničko je djelo koje nastaje 1967. godine. Prikazuje ogoljenu prostoriju u kojoj se nalazi stolica za izvršavanje smrtne kazne. Umjetnik prikazuje prizor koji upućuje na užase suvremenoga doba bez komentara. Prizor je prikazan posve ravnodušno, računajući i na otupljenost i neosjetljivost promatrača prema prizorima nesreća.⁵⁹

⁵⁷ Usp. Honnif, Klaus. Andy Warhol : 1928. - 1987.: od reklame do umjetnosti. str.45.-46.

⁵⁸ Usp. Honnif, Klaus. Andy Warhol : 1928. - 1987.: od reklame do umjetnosti. str.60.

⁵⁹ Usp. Lippard, Lucy R. nav. dj. str. 97-98.

Slika 12. Andy Warhol, Električna stolica, 1967., akril i sitotisak na platnu, 137 x 185 cm

5. ZAKLJUČAK

Pop art je umjetnički stil koji je obilježio sredinu dvadesetoga stoljeća. Takav je utjecaj zasluga uporabe elemenata koji su bili u skladu s duhom vremena u kojem nastaje. Za pop art karakteristična je uporaba je elemenata reklama koje se direktno preuzimaju, veličanje simbola potrošačkog društva i prikazivanje američkog načina života na idealizirani način. Svi ti elementi novoga stila u korelaciji su s tada izrazito popularnim mitom o američkom snu.

Andy Warhol, istaknuti je američki umjetnik i jedan od značajnih predstavnika pop arta. Svoju umjetničku karijeru započeo je kao komercijalni ilustrator. Njegovo stvaralaštvo obilježeno je djelima u kojima vjerno predočava ambalaže proizvoda iz supermarketa poput limenki juhe ili pak kutije deterdženata. Nadalje, ono po čemu je njegovo stvaralaštvo prepoznatljivo upravo su brojni portreti slavnih osoba. Portreti su izrađeni u prepoznatljivom stilu, koloristički i plošno. Zbog velikog broja portrete slavnih osoba iz sfere filma i glazbe Andy Warhol zavrjeđuje titulu dvorskog slikara dvadesetog stoljeća. Fasciniran temom smrti posvećuje jednu cijelu seriju umjetničkih radova upravo nesrećama. U toj seriji posve ravnodušno prikazuje stvarne događaje preuzimajući motive iz dnevnih novina koristeći se jednakim izražajnim sredstvima kojima izrađuje portrete.

Konačno, ime Andyja Warhola sinonim je za umjetnost pop arta. Njegova su djela prepoznatljiva i dan danas izuzetno popularna te duboko utkana u popularnu kulturu.

6. LITERATURA

Arnason, Hjorvardur Harvard. Povijest moderne umjetnosti : slikarstvo, kiparstvo, arhitektura, fotografija. Varaždin;Mostar: Stanek, 2009.

Britannica, The Editors of Encyclopaedia. Andy Warhol. Encyclopedia Britannica .2024. URL: <https://www.britannica.com/biography/Andy-Warhol> (2024-08-01)

Honnef, Klaus. Andy Warhol : 1928. - 1987.: od reklame do umjetnosti. Zagreb: Europapress holding, 2007.

Honnef, Klaus: Pop art. Koeln :Taschen, cop. 2004.

Hopkins, David. After modern art : 1945-2000. Oxford ; New York : Oxford University Press, 2000.

Likovni leksikon. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2014.

Lippard, Lucy R. Pop art. Beograd : Jugoslavija, 1967.

Liz. Tate. 2024. URL: <https://www.tate.org.uk/art/artworks/warhol-liz-ar00320> (2024-08-07)

Lucie-Smith, Edward. Vizualne umjetnosti dvadesetog stoljeća. Zagreb : Golden marketing - Tehnička knjiga, 2003.

Maković, Zvonko. Dimenzije slike : tekstovi iz suvremene umjetnosti. Zagreb : Meandar, 2005.

Menand, Louis. Thirteen Crucial Years for Art in Downtown New York. The New Yorker. 2017. URL: <https://www.newyorker.com/culture/cultural-comment/thirteen-crucial-years-for-art-in-downtown-new-york> (2024-08-07)

Millet, Catherine. Suvremena umjetnost. Zagreb: Muzej suvremene umjetnosti: Hrvatska sekcija AICA, 2004.

Ruhrberg, Karl. Umjetnost 20. stoljeća. Zagreb : V.B.Z., 2004.

Warhol, Andy. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. URL: <https://enciklopedija.hr/clanak/warhol-andy> (2024-08-01)

7. PRILOZI

Slika 1.

<https://uploads0.wikiart.org/images/kurt-schwitters/for-kate-1947.jpg!Large.jpg>

Slika 2.

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/en/d/d7/Three_Flags.jpg

Slika 3.

<https://www.moma.org/d/assets/W1siZiIsIjIwMTgvMTAvMzEvNWU4cmRwNGY1ZlI85MDY5My5qcGciXSxbInAiLCJjb252ZXJ0IiwilXFlYXp0HkgOTAgLXJlc2l6ZSAyMDAweDIwMDBcdTAwM2UiXV0/90693.jpg?sha=6d74c9a42a5b364a>

Slika 4.

https://smarthistory.org/nitropack_static/utcOACQngcRVEIqurteEVQlCoxCMgtxi/assets/images/optimized/rev-1843080/smarthistory.org/wp-content/uploads/2021/11/detail-P20271_10-870x901.jpg

Slika 5.

https://media.tate.org.uk/art/images/work/T/T00/T00897_10.jpg

Slika 6.

https://images.ctfassets.net/nonm77rtn1g8/OIYIP7u2Tp0HhA7jDehPY/86c22707e6fc446c4c79fc9d41d3bbd2/warhol_crazygoldslippers_lifemag.png

Slika 7.

<https://origins.osu.edu/sites/default/files/inline-images/andy-warhol-soup-cans.jpg>

Slika 8.

https://www.artchive.com/wp-content/uploads/2023/02/Warhol_Brillo_Foundation-768x576-1.jpg

Slika 9.

<https://cdn.sanity.io/images/dqllnil6/production/300f209bca8efad3c34fce20e4c858e4904c1354-508x510.jpg?w=3840&q=60&auto=format>

Slika 10.

[https://th-thumbnailer.cdn-si-edu.com/31VYrLoqnwPqm45urgp6sL68Hq8=/fit-in/1600x0/filters:focal\(344x350:345x351\)/https://tf-cmsv2-smithsonianmag-media.s3.amazonaws.com/filer_public/89/df/89df50b7-b8d4-4c7b-8515-313adc95204a/warhol_marilyn.jpeg](https://th-thumbnailer.cdn-si-edu.com/31VYrLoqnwPqm45urgp6sL68Hq8=/fit-in/1600x0/filters:focal(344x350:345x351)/https://tf-cmsv2-smithsonianmag-media.s3.amazonaws.com/filer_public/89/df/89df50b7-b8d4-4c7b-8515-313adc95204a/warhol_marilyn.jpeg)

Slika 11.

By World of Art, Fair use, <https://en.wikipedia.org/w/index.php?curid=55059254>